

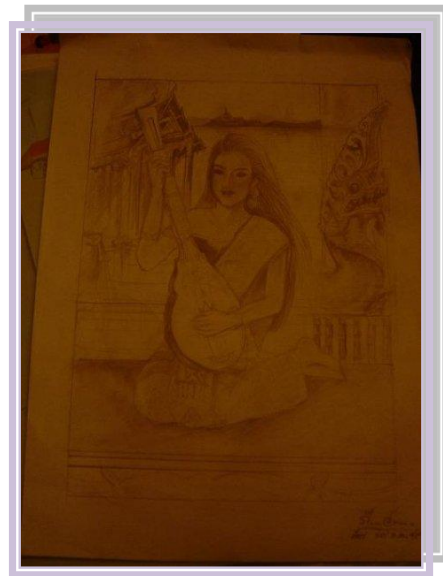
พญานาคในพระพุทธศาสนา จากสยามก่อนสมัยใหม่ถึงประเทศไทยในปัจจุบัน¹
 บทที่สาม : พญานาคกับพระพุทธศาสนา ในนวนิยายและละครโทรทัศน์ไทย

แปลและปรับเปลี่ยนจาก The place of the Naga in Thai Buddhism, from pre-modern Siam

to modernised Thailand, Section Three: The Naga and Buddhism in Thai novels and TV series เขียน (พ.ศ.๒๕๕๑)

แปลและปรับเปลี่ยนบทความ โดย ภัทรารัตน์ สุวรรณวัฒนา (Email: PS41465995@gmail.com)

หมายเหตุ* บทความนี้เขียนจากการศึกษาสิ่งที่น่าสนใจเป็นการส่วนตัวและไม่เน้นรูปแบบที่ถูกต้องในเชิงวิชาการ

¹ แปล "modernised Thailand" โดยเปลี่ยนเป็นคำว่าประเทศไทยในปัจจุบัน

บทที่สาม : พญานาคกับพระพุทธศาสนา ในนวนิยายและละครโทรทัศน์ไทยในปัจจุบัน

ความเชื่อเรื่องพญานาคซึ่งผสมรวมในพุทธศาสนาเป็นแรงบันดาลใจให้นักเขียนไทยหลายท่านสร้างงานเขียนที่โด่งดัง อย่างเช่น แม่โขง ของ ปองพล อติเรกสาร กายานาคา ของ กนกวลี พจนปกรณ์ เพลิงนาคา ของ ชลนิล เป็นต้น

งานเขียนของนักเขียนเหล่านี้มีร่องรอยความเชื่อในพุทธจักรวาลวิทยาเดิมที่ไม่ได้ปฏิเสธสิ่งมีชีวิตในภพภูมิอื่นนอกเหนือจากมนุษย์ ในที่นี้ผู้เขียนจะขอศึกษาเฉพาะบทประพันธ์เรื่องกายานาคา เพราะได้นำมาทำเป็นละครโทรทัศน์และมีองค์ประกอบของละครเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ผู้เขียนสนใจ ทั้งนี้ บริษัทเปาจินจง จำกัด เป็นผู้ผลิตละครโทรทัศน์เรื่องนี้ โดยมีผู้กำกับละครคือคุณสมพร เชื้อบุญอุ้ม และเป็นละครโทรทัศน์ที่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง ๗

ละครโทรทัศน์เรื่องกายานาคาเปิดฉากที่แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นสถานที่ที่ตัวละครเอก ๒ คน ได้พบกันเป็นครั้งแรกในงานบุญบั้งไฟพญานาค แท้จริงแล้วเขาทั้งสองเคยเป็นคู่รักกันในอดีตชาติโดยนาคฝ่ายชายประสงค์จะบวชในพระพุทธศาสนา ทว่านาคฝ่ายหญิงไม่ต้องการให้เขาบวช กระนั้น สุดท้ายเขาก็จากเธอไปบวช และยังให้เธอเกิดความ โศกเศร้าและอาฆาตพุทธศาสนาเป็นยิ่งนัก ภายหลังทั้งสองเกิดมาอีกชาติหนึ่งเป็นมนุษย์และครองรักกันอีกครั้ง แต่ฝ่ายชายก็ยังประสงค์จะบวชอยู่ตนเอง สุดท้ายนางเอกซึ่งเคยเป็นนางนาคในอดีตชาติจึงอนุญาตให้พระเอกบวชตามปรารถนา

บทวิเคราะห์

ประการแรก ละครโทรทัศน์เรื่องนี้สะท้อนภาพของพญานาคที่มีความเกี่ยวพันกับพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น เช่น การเน้นกฎแห่งกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดของตัวละครที่เป็นพญานาคและตัวประกอบอื่นๆ เรื่องที่พญานาคมีความประสงค์จะบวชเป็นพระสงฆ์, พญานาคในฐานะที่เป็นผู้ปกป้องพุทธศาสนา เป็นต้น

นวนิยายเรื่องนี้ยังสะท้อนค่านิยมของสังคมไทยที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากพุทธศาสนา ยกตัวอย่างเช่น ความปรารถนาที่จะบวชเป็นพระสงฆ์เป็นสิ่งที่ได้รับการยกย่องจากสังคม, ค่านิยมของลูกชายที่จะบวชเป็นพระสงฆ์ในพุทธศาสนาเพื่อตอบแทนบุญคุณของบุพการี โดยเฉพาะของมารดา, พระสงฆ์มีสถานภาพสูงกว่าฆราวาสและมีความสำคัญในสังคม เป็นต้น

ประการที่สอง นอกจากละครโทรทัศน์เรื่องนี้จะตอกย้ำความเชื่อในพุทธศาสนาหรือค่านิยมในสังคมไทยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาแล้ว ละครโทรทัศน์เรื่องนี้ยังสะท้อนพฤติกรรมของคนไทยที่เปลี่ยนไปในกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยม และสะท้อนถึงการแบ่งแยกชนชั้นในสังคมไทยด้วย จะเห็นได้ว่าตัวละครคู่พระคู่นางซึ่งอดีตชาติเคยเป็นพญานาคเกิดมาในครอบครัวผู้มีอันจะกินและไม่ได้มีอาชีพของชนชั้นแรงงาน นอกจากนี้ ตัวละครหลักทั้งสองยังมีบ้านใหญ่โต มีคนรับใช้ร่างท้วมกว่า ตัวเตี้ยกว่า ผิวคล้ำกว่าหรือผุดผ่องน้อยกว่า ฯลฯ (การเมืองเรื่องร่างกาย!) มีรถหรูหรร่า และมีพ่อแม่ซึ่งดูมีหน้ามีตาหรือมีอิทธิพลในสังคม เป็นที่น่าสนใจว่าตัวละครในเรื่องมี

พฤติกรรมการใช้โทรศัพท์มือถืออยู่ถี่มากเช่น คุยโทรศัพท์กับอีกฝ่ายขณะขับรถ

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้แก่นของเรื่องจะวนเวียนอยู่ที่เรื่องพญานาคและพุทธปรัชญา แต่ละครโทรทัศน์เรื่องนี้ก็สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของชีวิตคนยุคปัจจุบันที่พอมันจะกิน เช่น การมีบ้านใหญ่โต การใช้โทรศัพท์มือถืออย่างไม่บันยะบันยัง ละครเรื่องนี้ดูจะมีความนัยในเรื่องกฎแห่งกรรมว่า หากเราประกอบกุศลกรรมเราจะได้รับกุศลวิบากกรรมซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การมีทรัพย์ศฤงคารเพียงพอจะใช้จ่ายในโลกแห่งการบริโภควัตถุ หากละครโทรทัศน์มีสารดังกล่าวจริงก็เป็นไปได้ว่ากฎแห่งกรรมให้ผลอย่างอนุโลมกับเรื่องเล่า (Narratives) แห่งยุคสมัย

ประการที่สาม ในเรื่องนี้ พญานาคตามตำนานพื้นบ้านโบราณพื้นถิ่นชีพมาสู่โลกยุคปัจจุบันได้เพราะมีคำสอนในพุทธศาสนาเรื่อง*การเวียนว่ายตายเกิด*เป็นสะพานเชื่อม

โดยสรุป ความเชื่อเรื่องพญานาคดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง จากยุคสยามก่อนสมัยใหม่ถึงประเทศไทยในปัจจุบัน โดยการหลอมรวมเข้ากับพุทธศาสนา ในยุคโบราณ ที่ทางของพญานาคอยู่ในตำนานและคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ในพุทธศิลป์ และในพุทธประเพณี อย่างไรก็ตามในบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป พุทธศาสนาถูกลดทอนตำนานอภินิหารลง แต่พญานาคก็หาที่ทางใหม่ในสังคมไทยยุคปัจจุบันได้ เช่น ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและละครโทรทัศน์ ในที่ทางอย่างใหม่นี้พญานาคพอจะดำรงอยู่ได้ในกระบวนการทำวัฒนธรรมและความเชื่อให้เป็นสินค้า แต่ก็ต้องเผชิญหน้ากับการปฏิเสธจากวิทยาศาสตร์แบบที่อิงกับหลักฐานทางวัตถุเชิงประจักษ์ ในวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพญานาคก็ยังสะท้อนความเชื่อและค่านิยมในพุทธประเพณีดั้งเดิมแต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงค่านิยมของคนมีอันจะกินยุคใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากลัทธิบริโภคนิยมและวัตถุนิยมด้วย ดังนั้น การศึกษาที่ทางของพญานาคในพุทธศาสนา ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปจากสยามยุคก่อนสมัยใหม่ถึงประเทศไทยในปัจจุบันทำให้เรามีความเข้าใจพุทธศาสนาในประเทศไทยมากขึ้นและยังทำให้เราเข้าใจความเปลี่ยนแปลงทางทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฯลฯ ซึ่งโยงใยกับพุทธศาสนาในประเทศไทยอีกด้วย

บรรณานุกรม

I หนังสือภาษาอังกฤษ

- Ali, Daud, *Courtly culture and political life in early medieval India*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004
- Davies, Merryl Wyn, *Post-modern encounters Darwin and Fundamentalism*, London: Penguin books, 2000
- Griswold, Alexander B., *King Mongkut*, London: University Microfilms International, 1982
- Jackson, Peter A., *Buddhadasa, Theravada Buddhism and modernist reform in Thailand*, Chiang Mai: Silkworm Books, 2003
- Jumsai, Sume, Na`Aytthaya, with contributions by R. Buckminster Fuller, *Naga: cultural origins in Siam and the west Pacific*, Bangkok: Chalermnit Press and DD Books, 1997
- Shaw, Sarah, *trans.*, *The Jatakas, Birth stories of the Bodhisatta*, New Delhi; New York: Penguin Books, 2006
- Tambiah, S.J., *Buddhism and the spirit cults in North-East Thailand*, Cambridge: Cambridge University Press, 1970
- Tarling, Nicholas, Edit, *the Cambridge History of South East Asia, Volume one, from early times to c. 1500*, Cambridge: Cambridge University Press, 1992, pp 55-182
- Tiyavanich, Kamala, *Forest Recollections: wandering monks in twentieth-century Thailand*, Honolulu: University of Hawai Press, 1997

II หนังสือภาษาไทย

ธรรมะมีเดีย, คู่มือการชมบั้งไฟพญานาคจังหวัดหนองคาย, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์น้ำฝน, พิมพ์ครั้งแรก

พ.ศ. ๒๕๓๘

พันชกานต์ กิมทอง, พญานาคกับพระอริยสงฆ์ไทย, นครราชสีมา: สำนักพิมพ์ธัญญพัทธ์

เมธราช รัตนภาที, เปิดตำนานพญานาคราช จากพุทธกาลสู่ตำนานลุ่มน้ำโขง, นนทบุรี: สำนักพิมพ์อุทยานความรู้,

พ.ศ. ๒๕๕๑

วศิณ อินทสระ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๒๕

สุจิตต์ วงษ์เทศ, นาคในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, พิมพ์ครั้งแรก ๒๕๔๓

สุลักษณ์ ศิวรักษ์, ศิวสีหนาท, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ศักยิตสยาม, พ.ศ. ๒๕๕๐